

Život a dílo Jakuba Jana Ryby

Jana Lapešová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana LAPEŠOVÁ**
Osobní číslo: **H118168**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Život a dílo Jakuba Jana Ryby**

Zásady pro vypracování:

Zapsané a zvolené téma bude vypracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na dobu národního obrození;
- na významné osobnosti sledovaného období;
- na pedagoga Jakuba Jana Rybu a jeho přínos sociální pedagogice.

Součástí práce bude výzkum zaměřený na osobnost Jakuba Jana Ryby prostřednictvím historicko-srovnávací metody.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Berkovec, J. Jakub Jan Ryba. Praha: H&H,1995.

Němeček, J. Jakub Jan Ryba. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1963.

Němeček, J. Školní deníky Jakuba Jana Ryby. Praha: SPN, 1957.

Ryba J. J. Můj život a hudba. Rožmitál pod Třemšínem: Společnost Jakuba Jana Ryby, 2005

Spěváček, Václav. Jakub Jan Ryba – vychovatel našeho lidu. Praha: SPN, 1984.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

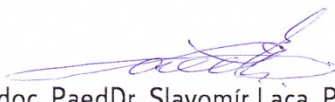
Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

.....JANA LAPEŠOVÁ.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně14.2.2014.....

.....Lapešová.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosažených v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělků dosažených školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Svou bakalářskou prací na téma „Život a dílo Jakuba Jana Ryby“ jsem chtěla vyzvednout význam tohoto umělce a pedagoga pro dnešní sociální pedagogiku. Doba počátků národního obrození v našich zemích, josefínské reformy a Velká francouzská revoluce ovlivnily život J. J. Ryby, utvářely jeho postoje a vztah k učitelskému povolání, které chápal jako poslání. V praktické části byl kladen důraz zejména na Rybovo dílo a pedagogickou činnost v jeho působišti v Rožmitále pod Třemšínem, přičemž za zdroj většiny informací byly použity jeho Školní deníky. Ze závěru práce vyplývá, že Jakuba Jana Rybu můžeme považovat za prvního sociálního pedagoga v dnešním slova smyslu v našich zemích.

Klíčová slova: Jakub Jan Ryba, škola, sociální pedagogika, Marie Terezie, národní obrození, josefínské reformy, J.I. Felbiger.

ABSTRACT

The aim of my bachelor thesis called „Life and Work of Jakub Jan Ryba“ is to highlight the importance of this artist and educator for modern social pedagogy. The time of the beginning of the national revival in our countries, reforms of Joseph II and the French Revolution influenced the life of J. J. Ryba. They also formed his attitudes and relationships to teacher profession, which he perceived as a mission. The practical part is focused mainly on Ryba's work and his teaching activities in his place of work which was Rožmital pod Třemšínem, while his work called School Diaries was used as the source of most information. The conclusion of the thesis shows that we can consider Jakub Jan Ryba to be the first social educator in our countries in today's sense of word.

Keywords: Jakub Jan Ryba, school, social pedagogy, Marie Terezie, national revival, reforms of Joseph II, J. I. Felbiger.

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, cenné rady a připomínky, dále také Mgr. Ivaně Hoyerové, tajemnici Společnosti Jakuba Jana Ryby se sídlem v Rožmitále pod Třemšínem za poskytnuté materiály a odbornou pomoc.

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 OBDOBÍ, VE KTRÉM ŽIL JAKUB JAN RYBA	10
1.1 NÁRODNÍ OBROZENÍ	10
1.2 VELKÁ FRANCOUZSKÁ REVOLUCE	11
1.2.1 <i>Napoleonské války</i>	12
2 ŠKOLSKÉ REFORMY	14
2.1 JOSEFÍNSKÉ REFORMY	14
2.2 JAN IGNÁC FELBIGER	15
2.3 UPLATŇOVÁNÍ NOVÉHO ŠKOLNÍHO ŘÁDU V ČESKÝCH ZEMÍCH	17
3 ŽIVOT JAKUBA JANA RYBY	19
3.1 DĚTSTVÍ A JINOŠTVÍ	19
3.2 RYBOVA STUDIA V PRAZE.....	21
3.2.1 <i>Počátky Rybovy učitelské praxe</i>	22
3.3 PŮSOBNÍ JAKUBA JANA RYBY V ROŽMITÁLE POD TŘEMŠÍNEM.....	23
II PRAKTICKÁ ČÁST	26
4 DÍLO JAKUBA JANA RYBY	27
4.1 DÍLO SPISOVATELSKÉ	27
4.1.1 <i>Literatura věnovaná J. J. Rybovi</i>	30
4.2 DÍLO HUDEBNÍ	31
5 JAKUB JAN RYBA – UČITEL	33
5.1 PEDAGOGICKÉ NÁZORY JAKUBA JANA RYBY	33
5.2 VYUČOVACÍ METODY JAKUBA JANA RYBY.....	34
5.3 OSVĚTOVÁ ČINNOST JAKUBA JANA RYBY A JEHO PŘÍSPĚNÍ K SOCIALIZACI VESNICE	38
6 JAKUB JAN RYBA A SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	40
6.1 SROVNÁNÍ RYBOVY DOBY A DNEŠKA Z POHLEDU SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY.....	40
ZÁVĚR	42
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	43
SEZNAM PŘÍLOH	45

ÚVOD

Můj zájem o Jakuba Jana Rybu trvá již od 1. semestru studia sociální pedagogiky, kdy jsem si z vypsanych témat seminárních prací v předmětu Základy pedagogiky vybrala právě tohoto významného pedagoga a umělce. Postupným zjišťováním faktů o jeho životě a díle jsem objevovala skvělou a inspirující osobnost, která si zaslouží dostat se do širšího povědomí nejen studentů sociální pedagogiky. Aktuálnost jeho odkazu mi dává šanci představit Jakuba Jana Rybu jako člověka, který si zaslouží naši úctu a přízeň.

Cílem mé bakalářské práce je snaha přiblížit jeho život a dílo tak, aby bylo zřejmé, jaký vliv měla tehdejší doba a osobnosti na jeho pedagogickou činnost, hudební i literární tvorbu. Život Jakuba Jana Ryby byl ovlivněn právě probíhajícími josefínskými reformami a počátky národního sebeuvědomování v našich zemích na přelomu 18. a 19. století. Nesmíme opomenout i převratné události té doby v Evropě, zejména Velkou francouzskou revoluci s jejími ideály rovnosti a bratrství. Nemalou roli v jeho činnosti pedagogické sehrály školské reformy, které se pokoušel s velkým zápalem uplatnit ve své praxi. Pokusím se obsáhnout širší zájmu, ambicí, splněných a nesplněných snů tohoto umělce a pedagoga s důrazem na vše, co by mohlo být podstatné a inspirující pro dnešní vnímání funkce vzdělanosti a vzdělávání mládeže a především pro sociální pedagogiku.

Ve své práci budu vycházet zejména z jeho Školních deníků přeložených spisovatelem Janem Němečkem a z dalších pramenů získaných ve spolupráci se Společností Jakuba Jana Ryby se sídlem v Rožmitále pod Třemšínem.

Média se o J. J. Rybovi zmiňují jen zřídka, především kolem vánočních svátků, kdy se v mnoha kostelích hraje jeho slavná Česká mše vánoční a také v souvislosti s jeho záhadným úmrtím, které dosud nebylo uspokojivě vysvětleno. Úzký pohled na Rybův odkaz je též důvodem, proč jsem si vybrala právě toto téma k napsání své bakalářské práce.

Nedoceněná zůstává i Rybova pedagogická činnost, kdy se s nezměrným úsilím snažil o co nejlepší výchovu a vzdělávání jemu svěřených dětí za velmi těžkých podmínek, které si v dnešní době stěží umíme představit. Jeho hudební tvorba je, až na malé výjimky, širšímu publiku téměř neznámá.

Pokusím se hlavně odpovědět na otázku, jaký Jakub Jan Ryba byl, o co se snažil a čím může obohatit dnešní sociální pedagogiku.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 OBDOBÍ, VE KTRÉM ŽIL JAKUB JAN RYBA

Popsat období, ve kterém Jakub Jan Ryba žil není vůbec jednoduché. Přelom 18. a 19. století se totiž vyznačoval mnoha změnami v politickém, kulturním a společenském životě v našich zemích i v celé Evropě. V dalších kapitolách bude zdůrazněn především vliv josefínských reforem na národně obrozené hnutí na našem území, nevyjímaje Velkou francouzskou revoluci s jejími ideály i krvavými dohrami.

1.1 Národní obrození

České národní obrození je již několik století opředeno mnoha mýty. Pravdou však zůstává, že středověký systém stavovských výsad se s uplatňováním novodobých způsobů výroby stával neudržitelný. Evropa se uprostřed dramatu válek s Francouzskou revolucí a pak s Napoleonem začala zbavovat prastarých stavovských a kastovníckých přehrad, začala se vytvářet svobodná, demokratická, občanská společnost a pod vlivem tých idejí se pomalu formoval novodobý český národ.

V r. 1780 vstoupil na trůn největší reformátor mezi Habsburky Josef II., nejstarší syn Marie Terezie. Za dobu své vlády v letech 1780-1790 vydal kolem 6000 dekretů, zejména velevýznamný patent o zrušení nevolnictví a náboženské toleranci. Velkou úlohu v procesu národní obrody v našich zemích sehráli, až na malé výjimky, kantoři, kaplani, později dokonce studenti. Neměli ani renomé, ani prostředky, ani výraznou podporu úřadů. Pro povznesení národního ducha byli v dobré víře schopni měnit a vylepšovat dějiny českého národa.

„Před kritičností, korektností a objektivním pohledem, před hledáním historické pravdy dostával přitom přednost jiný cíl: pozdvihnout nepevné sebevědomí národa i vlastní, představit naši minulost jako velkolepou, dávnověkou, hodnou pýchy. Proto i přikrášlenou a tím pádem vzdálenou realitě“ (Hora - Hořejš P., 1997, s. 12).

Je pravda, že s příchodem josefínských reforem nastala v českých zemích doba ještě větší germanizace než v období pobělohorském. O to větší zásluhu o českou řeč mluvenou i psanou měl Václav Matěj Kramerius – první novodobý český publicista, zakladatel České expedice. Svými novinami a knížkami vykonal nesmírně záslužné dílo. Učil lidi náboženské snášenlivosti, která byla před vydáním tolerančního patentu zakázána.

Základy spisovné češtiny položil však Josef Dobrovský (1753-1829), řečený „Modrý abbé.“ Je označován za vůdčího ducha národního obrození, který svou roli naplňoval

zásadními myšlenkami, teoretickým a vědeckým dílem. Zasloužil se i o to, že se do češtiny nedostala uměle vytvořená slova a výrazy nabízené tzv. puristy. Zastavil dlouhodobou krizi naší mateřštiny a přivedl ji na práh nového rozkvětu zvláště svým epochálním dílem zevrubnou Mluvnici českého jazyka.

Emancipační snahy Čechů v rámci habsburské monarchie se staly inspirací pro mnoho umělců. Nastal rozvoj českého divadla v čele s Václavem Thámem, který překládal divadelní hry, psal a režíroval. Český repertoár obohatil o 150-200 dramatických kusů. Současně byl Thám i předním hercem a také zakladatelem české divadelní recenze a kritiky. Na rozdíl od Dobrovského byl v neustálém kontaktu s Čechy a s češtinou a jeho představení v prvním opravdu českém divadle zvaném Bouda na Koňském trhu byla vždy vyprodána.

Nesmíme však zapomínat též na vynikající hudebníky a skladatele, kteří šířili dobré jméno Čechů po celém světě. Například Josef Mysliveček, současník a přítel Wolfganga Amadea Mozarta, který komponoval svoje opery v Itálii, tam si jej také velmi oblíbili a brali za vlastního. Ne nadarmo se u nás odedávna říká: Co Čech, to muzikant. Záslouhou tehdejšího školství se výchově k hudbě věnovala velká pozornost. S dnešní situací se to vůbec nedá srovnávat. Děti zpívaly denně minimálně 2 hodiny. Typický kantor (z latinského „cantare“-zpívat) uměl zpívat a hrál většinou na dva hudební nástroje, housle a varhany. Z jejich řad vzešlo mnoho vynikajících hudebníků. Svým dílem k nim přispěl i Jakub Jan Ryba. Jako pedagog, skladatel a vynikající houslista poctivě a nenápadně konal svou vlasteneckou práci ve prospěch českého národa.

1.2 Velká francouzská revoluce

Ve Francii byl v r. 1789 smeten revoluční cestou společenský řád, který byl považován za věčný. Duchovní předchůdci revoluce – Jean Jacques Rousseau, Voltaire, Montesquieu, Diderot a další filozofové a vědci připravili svými názory, bádáním a vizemi ve francouzské společnosti půdu pro radikální změnu. Hlavním důvodem zvratu se stala nesvoboda neprivilegovaných vrstev obyvatelstva, hlavně měšťanstva a rodící se buržoazie. Místo dosavadního kastovníctví a privilegií pro mocné, byla proklamována rovnost lidí před zákonem i bohem. Revoluce zlikvidovala všechny feudální instituce a dala Francii ústavu. Deklarace práv občana a člověka, přijatá francouzským Ústavodárným národním shromážděním 24. června 1793 obsahovala natolik zásadní myšlenky rovnosti, svobody, nedotknutelnosti majetku, možnosti se svobodně vyjadřovat,

že je stále v mnoha ohledech dodnes platným dokumentem, který stále inspiruje demokracie po celém světě.

„Nové kvality života přitom vznikaly a formovaly se za pochodu, uprostřed vášní i nenávistí, kvasily skrze zuřivý dialog protichůdných názorů a stanovisek, přičemž katalyzátorem dění se od určité chvíle stávala čím dál víc krev...“

(Hora – Hořejš P., 1996, s.133).

Vůdce Francouzské revoluce Robespierre a vzápětí 70 jeho druhů, skončili nakonec pod gilotinou, kterou sami velmi hojně využívali v boji proti svým nepřátelům.

Duch Velké francouzské revoluce pochopitelně ovlivnil dění v celé tehdejší Evropě. Před jejím výbuchem patřily země habsburské monarchie k nejosvícenějším. Pod jejím vlivem se slibně nastartovaný proces reforem na dlouhá léta zastavil.

Strach z nestability a překotných změn, které vrhly Francii do chaosu, donutil tehdejší panovníky k vojenským akcím proti revoluci a opatřením, která měla za následek zavedení přísnější cenzury.

1.2.1 Napoleonské války

Vyvést Francii z chaosu se na určitou dobu podařilo Napoleonovi Bonapartovi, velkému vojevůdci, který se pokusil svými výboji šířit republikánské myšlenky nejen v Evropě, ale po celém světě. Jeho velká vítězství, například slavná bitva Tří císařů u moravského Slavkova se zapsala do dějin světového vojenství. Postupem času se projevilo jeho megalomanství, v roce 1804 se nechal prohlásit za císaře a začal se proměňovat v očích okupovaných národů v nenáviděného tyrana. Původní myšlenky Velké francouzské revoluce šířené silou se nesetkaly s takovou odezvou, jakou Napoleon očekával. Začal sílit odpor obyvatel dobývaných území. Trvalo 23 let, než se jej podařilo porazit a zbavit všech privilegií.

Evropa už se nevrátila do původního uspořádání, protože se po napoleonských válkách změnila nejen teritoriálně, ale i duchovně. Mezinárodní mírový vídeňský kongres v letech 1814–1815 přinesl Habsburské monarchii územní zisky, které více než nahradily všechna předchozí příkoří.

Vytvoření Svaté aliance 26. září 1815, společenství staronových evropských monarchií, bylo vyústěním snah o potlačení byť jen náznaků svobodného rozvoje jejich národů.

Na další desetiletí byly republikánské, demokratické a občanské ideály potlačovány a označeny za reakční.

2 ŠKOLSKÉ REFORMY

Doba přelomu 18. a 19. století, ve které Jakub Jan Ryba žil, byla převratná i z hlediska pohledu na vzdělávání dětí a mládeže. V další kapitole bude podrobněji popsán celkový rámec a atmosféra ve společnosti z hlediska reform v Evropě i habsburské monarchii. Konec vlády Marie Terezie a zejména doba josefínských reform přinesly také změny ve vývoji školství v českých zemích. Zvláště zřetelně se změny projeví zejména na úrovni nejzákladnějšího článku – u nižších škol.

2.1 Josefínské reformy

V roce 1780 nastoupil na habsburský trůn syn Marie Terezie Josef II. Ihned po svém nástupu přikročil k radikálním reformám, které začaly měnit zkostnatělou monarchii v moderní evropský stát. Ještě před tím však Marie Terezie prosadila reformu školské soustavy v celé monarchii, která znamenala velký přínos pro vzdělanost i českého národa. Podrobněji bude popsána v další kapitole.

Josef II., představitel osvíceneckého absolutismu hned v prvním roce svého samostatného panování vydal na 6000 reformních výnosů, patentů a nařízení. Nejdůležitější z nich, tzv. Toleranční patent, zaručoval svobodu víry a náboženského vyznání.

Velice významný byl výnos z roku 1781 o zrušení nevolnictví, který měl průlomový charakter, neboť *„odstranil úplnou, mnohostrannou, skoro otrockou podřízenost feudálnímu pánovi. Ta začínala přikováním k pronajaté půdě, pokračovala povinnostmi fyzicky sloužit vrchnosti (roboty atd.) a vrcholila zcizením vůle poddaného – feudál rozhodoval o nevolníkově soukromí, o jeho sňatku i osudu jeho dětí. Josefovým dekretem se z nevolníků stali osobně svobodní lidé, kteří teprve nyní mohli v řadě elementárních životních situací uplatnit své chtění, volbu a rozhodnutí“* (Hora – Hořejš P., 1996, s. 94).

K významným počínům Josefa II. patří i reforma zdravotnictví, která spočívala v celoplošném zřizování specializovaných zdravotnických ústavů. Tato opatření vedla k tomu, že na konci 18. století bylo jen v Čechách na 300 špitálů. Stranou nezůstávalo ani vzdělávání lékařů, ranhojičů a porodních bab.

Reformy zasáhly všechny důležité oblasti života tehdejší společnosti. Například byl vytvořen nový berní katastr, dílo nesmírně náročné, vytvořené v letech 1784-1789. Poprvé v dějinách byla k dispozici přesná čísla. Josef II. slíbil, že se v žádném případě nezvýší úroveň daní a feudální vrchnost neměla v tomto případě žádná privilegia.

Bohužel předčasná smrt Josefa II. ukončila proces slibně se rozvíjejících reforem. Nový panovník, císařův mladší bratr Leopold, byl umírněnější než jeho předchůdce, ale zemřel předčasně po pouhých dvou letech vládnutí. Poté se ujal vlády jeho syn František II. a definitivně ukončil éru reforem v habsburské monarchii. Byl totiž velice konzervativní, neměl rád novoty a sdílel stanovisko dalších konzervativců, že půdu pro revoluce připravily překotné reformy.

2.2 Jan Ignác Felbiger

Ještě za vlády Marie Terezie se projevila nutnost vyjmout školy ze správy církve a podřídit je zájmům a potřebám osvícenské absolutní monarchie.

„Přes tradici české školy již v 18. století začalo české školství zaostávat za vyspělými evropskými zeměmi (příčinou byly četné války s Pruskem, nedostatek financí, nejasná koncepce a nejednotné řízení, špatná personální politika při výběru učitelů apod.) a bylo nutné, aby se školství programově ujal stát“ (Jůzl M., 2010, s. 145).

Situace, ve které se nacházelo školství v českých zemích před školskými reformami, byla velmi tristní. Stát věnoval školám minimální pozornost, nižší školství bylo doménou církve, výjimečně a nesoustavně (podle místních podmínek) do jeho kompetencí zasahovaly místní úřady. V praxi sice byly zřizovány ve městech městské školy a na venkově farní školy, ale bylo jich málo a jejich materiální podmínky byly velice bídné. V našich zemích mohl bez jakékoliv pedagogické průpravy vyučovat i vojenský vysloužilce, byl-li bezúhonný a zároveň muzikant. Jejich příjmy byly minimální, a proto dostávali tzv. desátky od sedláků a chalupníků. Vyučování žáků měli na svých bedrech spíše školní pomocníci, učitel měl na starost hudbu a zpěv v kostele a mnohdy býval i obecním písařem. Z toho všeho je patrné, že na vlastní výuku už mu nezbývalo mnoho času.

Lidové školství u nás mělo v 18. století svůj vzor v německém školství, které bylo v té době vyspělejší. Proto Marie Terezie povolala z pruského Slezska školského reformátora Jana Ignáce Felbigera (1724-1788). Jeho práce je v dnešní době nedocenená a jeho dílo, kterým se zasloužil o rozvoj vzdělanosti v tehdejší monarchii, téměř zapomenuto.

Jan Ignác Felbiger vystudoval teologii a svou pedagogickou proslulost si získal ve městě Sagan (Zaháň).

„Přemýšlel jako přesvědčený přívrženec osvícenských filantropických idejí o zkvalitnění školství a došel k názoru, že lidové vzdělání je možno pozdvihnout zavedením lepších vyučovacích způsobů, jestliže učitel bude přiměřeně schopen podle nich vyučovat svěřené žáky“ (Somr M., 1987, s. 152).

Felbiger shrnul své reformní a pedagogické postupy v knize „Methodenbuch“- chtěl zavést povinnou školní docházku, vytvořit pevnou soustavu veřejných škol a ve výuce postupovat od jednoduchého ke složitému a od abstraktního ke konkrétnímu s maximálním využitím přirozené dětské zvědavosti a zájmu. V mnoha ohledech a postupech jakoby se inspiroval dílem Jana Ámose Komenského. V roce 1771 byla ve Vídni za jeho vedení otevřena normální škola (norma-vzor), která měla být závazným příkladem pro školy ostatní.

Výsledkem Felbigerova působení ve Vídni byl též návrh prvního Všeobecného školního řádu pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařsko-královských dědičných zemích, který byl dvorem schválen a 6. prosince 1774 vyhlášen.

Hlavní zásady lze shrnout do několika bodů:

- ve venkovských (s výjimkou krajských) městech a ve vesnicích s farou či filiálním kostelem budou zřízeny triviální školy
- učitelům triviálních škol lze povolit jen takové vedlejší řemeslo, které by jim neubíralo na vážnosti a nepřekáželo při výkonu školních povinností
- každý učitel musí mít potvrzení, že je schopen vyučovat novou metodou
- školní docházka je **povinná** od 6 do 12 let - výjimku je možné připustit u venkovských dětí starších 9 let v období letních prací
- žáci mají být opatřeni řádnými učebnicemi.

V zákoně též byly formulovány hlavní zásady výuky jednotlivých předmětů, povinnosti žáků i výchovné a vyučovací metody (Brodníček J., 1990).

Tělesné tresty zákon přímo nevyklučoval, ale zdůraznil prioritu jiných výchovných prostředků (pokárání, domluvy). Bohužel účinky těchto opatření se těžko dostávaly do zavedené praxe, zvláště na venkově. Zkostnatělost a trvání na starých a přežitých metodách výchovy a výuky brzdily proces zavádění nových postupů ve školství. Tak vše záleželo na osvěcenosti učitele, jakým způsobem bude se žáky pracovat a zda si dokáže najít příznivce a spojence v řadách představitelů města, církve i rodičů.

2.3 Uplatňování nového školního řádu v českých zemích

Po vydání nového Všeobecného školního řádu se v Čechách začala formovat veřejná školská správa. Roku 1775 byla zemskou školní komisí (referát spravující nižší školství) po vzoru vídeňské školy Jana Ignáce Felbigera, ustavena normální škola pod vedením význačného českého pedagoga, katolického kněze Ferdinanda Kindermanna (1740-1801), stoupence filantropického směru ve výchově a vzdělávání (filantropisté měli za cíl vychovávat mládež k životu obecně prospěšnému, vlasteneckému a šťastnému). Intelektuálním původcem filantropického směru v našich zemích byl profesor pražské univerzity Karel Jindřich Seibt (1735-1806) a právě Kindermann byl jeho zapáleným stoupencem. Normální škola měla sloužit a sloužila za vzor ostatním školám v Čechách, vzdělávala učitele, kteří ještě neměli zákonem požadované vzdělání a také při ní byla zřízena tiskárna produkující učebnice a školní pomůcky. Ředitelem této školy byl od roku 1790 blízký spolupracovník Kindermannův, významný pedagog, Aleš Vincenc Pařízek (1748-1822), velký propagátor nových směrů v pedagogice, který přepracoval zaháňskou (normální) metodu výuky.

V roce 1787 přispělo ke zkvalitnění školské správy zřízení úřadu krajských školních komisařů, kteří měli dohled nad triviálními školami, prováděli kontrolu kvalifikace učitelů, obsahu učiva a v neposlední řadě finančního zabezpečení a hospodaření škol. Dozor nad triviální školou vykonával místní farář, o hospodářské a administrativní záležitosti se staral místní školní dozorce. Ustanovující dekrety učitelům na jednotlivé školy vydával vikář, farářův představený, který právně podléhal krajskému školnímu komisaři.

Velmi důležitou institucí byl tzv. školní fond (obsahoval majetek jezuitského řádu, zrušeného roku 1773), který se podílel na výstavbě nových budov, provozu a platech učitelů. Po smrti Josefa II. byl však zlikvidován a nový všeobecný školský zákon z roku 1805 rozšířil pravomoc a vliv církve v oblasti školství.

Lze konstatovat, že na přelomu 18. a 19. století byly v našich zemích formálně vytvořeny předpoklady pro kvalitativní rozvoj práce školy, pro realizaci schopností učitele a celkové zvyšování jeho prestiže ve společnosti. Praxe však byla poněkud jiná.

Učitel doplácel na nekompetentní zásahy místních úřadů, duchovních a ostatních, kteří měli zajišťovat chod školy. Velice často se stávalo, že žil na pokraji bída a aby se uživil, musel se zabývat i jinou činností než výukou a výchovou svých žáků. Běžné bylo

koledování, hraní na pohřbech a svatbách, starost o hudbu a zpěv v kostele a mnoho dalších činností, které přímo nesouvisely s vyučováním.

Doba, historické a společenské okolnosti měly vliv na utváření postojů kantorů, kteří se chtěli spolupodílet na výchově a vzdělávání mládeže v duchu povzbuzování národního sebevědomí, rozvíjení české řeči, české hudby a celkové vzdělanosti českého národa jako svébytného a živoucího organismu. Hlavně jejich zásluhou vyrostlo v našich zemích mnoho skvělých umělců, vědců a vzdělaných lidí, kteří byli základem snahy o zrovnoprávnění českého národa v rámci habsburské monarchie.

3 ŽIVOT JAKUBA JANA RYBY

V předchozích kapitolách byla načrtnuta doba, dějinné události a zvraty, do kterých se narodil Jakub Jan Ryba. Abychom mohli lépe pochopit, kdo a kým vlastně Ryba byl, je důležité znát souvislosti, prostředí a osoby, které ovlivnily život tohoto velkého umělce a pedagoga. Zázemí, jaké Ryba ve své rodině měl, neutuchající píle, velké hudební nadání a smysl pro odpovědnost, předurčily Rybu k životu, který v mnoha směrech předběhl svou dobu o několik generací.

3.1 Dětství a jinošství

Jakub Jan Ryba se narodil 26. 10. 1765 v Přešticích do rodiny venkovského učitele a muzikanta Jakuba Jana Ryby a jeho ženy Rosalie rozené Kárníkové jako druhorozený po bratru Janu Václavovi, který zemřel v útlém věku. Byl pokřtěn jako Jakub Šimon Ryba, jméno Jan přijal jako biřmovací. Na své dětství v Přešticích vzpomínal velice rád. Strávil je u svých prarodičů a sám se o tom zmínil ve svém hudebním životopise: „*Největší část dětství jsem strávil u svého dědečka, kde jsem neustále psával noty – nebo kdovíco – a počmáral jsem tím mnoho archů papírů. Doma se inkoustem, pery a papírem šetřilo, a proto jsem se bavil se svými starými houslemi, na něž jsem vrzal tak usilovně, že milé posluchačstvo, omráčené takovou pronikavou harmonií, onoho příjemného galantního hráče vypoklonkovalo ven ze světnice nebo mu muselo nástroj vyrvat z rukou.*“ (Ryba J. J., 2005, s. 2-3).

Z ukázky je zřejmé, že se malý Jakub již v raném dětství velmi živě zajímal o hudbu a vše, co s ní bylo spojeno. Jeho otec byl též nadaným hudebníkem, který pilně komponoval, zastával funkci varhaníka a vyučoval hře na klavír a housle. Jakub Jan po létech vzpomínal na pedagogickou činnost svého otce: „*Díky ti, dobrý otče, srdečné díky! Neboť si nešetřil námahou, abys mě vzdělal v hudebním umění podle své možnosti a zkušenosti*“ (Ryba J. J., 2005, s. 11). Malému Rybovi zpočátku nejvíce učarovaly housle a později též na varhany a už jako dítě zkoušel komponovat.

V roce 1770 se Rybovi odstěhovali do Nepomuku pod Zelenou Horou, kam byl otec Jakuba přeložen jako podučitel a varhaník. Tam také malý Jakub začal chodit do školy. Jeho prvním a vskutku nezapomenutelným učitelem se stal kantor Strejček, který svou práci ve škole nezvládal. Trestal děti za sebemenší prohřešek, byl zlý a neurvalý. Nenáviděl Jakubova otce a na malého Rybu si zasedl.

Neutěšené poměry v nepomucké škole dokládá ukázka z Rybova veršovaného životopisu, který poslal svému příteli, milčickému rychtáři a obrozenci Fr. J. Vavákovi 5. listopadu 1806:

*„Do školy mne vedl otec,
Jížto vzhled byl jak psí kotec;
Zdi co komín vyhlížely –
Sem tam v úhlech houby cely;
Okna dvě v půl zahadřena,
K tomu pevně zamřížena;
Půda z cihel vyborněna
Husím trusem vydlážděna –
Čenichám až potud puchy,
Jenž to draly živní duchy!
Slovem: smrad, kouř, horko, zima
Čehož nezkusil ni Klíma,
Třely na smysly nám mocně.
Přitom před očima hrozně
Školní mučení se jeví –
Běda tomu, koho trefí!
Dvě ferule ve zásobě
Na zdi pěly v strastné době;*

*Tam zas stála oslovice,
Lenochů všech ozdobnice.
Metla vždy se v škopku močí -
Jiná po hřbetě se točí;
Školní kovy po zdi chřestí –
Na polínku dítě vřeští.
To mně nešlo věru k duhu,
Zvlášť když nebyl den bez pruhu,
Neb pan kantor přijmím Strejček,
Na mne byl co dravý sejček;
Ctil mne stále: Hloupým Kubou,
Troubou, mezkem, býčí hubou...
Dejž mu Pán Bůh Nebe! Žádám.
Těž i nebi díky vzdávám,
Že jsem vyšel bez mrzáctví
Z toho kantorního panství...“
(Němeček J., 1963, s. 12).*

Z uvedeného úryvku je patrné, jak hrozně panovaly poměry v této škole a jak těžko se s nimi malý Ryba vyrovnával. Doma ho učení velice bavilo, ale ve škole se malý Jakub téměř ničemu nenaučil. Naštěstí otec Jakuba byl velice mírný a hodný člověk, který svého syna vyučoval doma a vedl jej i k hudbě. V devíti letech už zpíval v nepomuckém kostelním sboru druhý alt, v deseti dokonce první. Hrál nejen na housle a klavír, ale také na violoncello a zásluhou otce též na varhany. U nepomuckého kaplana Václava Heldy se učil dva roky počátkům latiny, řečtiny a němčiny, neboť měl v úmyslu vstoupit později do gymnázia. Volný čas věnoval skladbě a především četbě, četl například cestopis Kryštofa Haranta z Polžic, Kroniku Václava Hájka z Libočan i církevní dějiny Eusebiovy.

3.2 Rybova studia v Praze

Před počátkem školního roku 1780 odvezl strýc Jan Vaníček patnáctiletého Jakuba do Prahy na studia do novoměstského piaristického gymnázia, kde se vyučovalo německy. Po jeho ukončení chtěl dál studovat filozofii nebo se stát knězem. Pozitivním rysem piaristického školství byla velká snaha o výuku elementárního čtení a psaní. Učitelé vedli své žáky k čistotě oděvu, slušnému a zdvořilému chování. Základy, kterým se v gymnáziu Ryba naučil, později uplatnil ve své pedagogické praxi.

Pro mladého Jakuba znamenal pobyt v Praze úplně nový svět. Chtěl vstřebat co nejvíce z možností, které mu nabízela kulturní Praha. V té době se právě začínaly probouzet vlastenecké snahy v oblasti umění i politiky zásluhou celkového uvolnění za vlády velkého reformátora Josefa II., který právě v té době nastoupil na trůn. Mladý Ryba mimo svého studia též pilně navštěvoval kostely, aby slyšel a učil se od slavných varhaníků té doby - Segera, Prokopa, Kuchaře a Čermáka. Zvláště Segera si nejvíce zamiloval. Sám Ryba o něm píše: „*Vznešenost, pevnost, výraz, důstojnost a přirozenost laskavého Segera promlouvaly se vším důrazem k mému srdci a opatřovaly mi dost látky k přemýšlení, bádání a cvičení*“ (Ryba J. J., 2005, s. 17).

Ryba vynikal nad svými spolužáky ve hře na housle a klavír. Jeho třídní profesor, páter Cassianus Hanel si všiml Rybova velkého nadání a zval ho spolu s dalšími spolužáky ke společnému muzicírování a díky němu se Ryba naučil výborně hrát na violoncello. Většinou spolu hrávali Haydnovy, Myslivečkovy a Vaňhalovy kvartety. Své nadání projevoval Ryba při skládání menuetů a koncertů, které uváděl díky svému příteli páteru Leopoldovi, barnabitovi a zároveň regenschorimu. Ten mu také zprostředkoval mezi svými známými prodej jeho skladeb přes minoritu Veselého. Po čase však Veselý začal měnit v rukopisech jméno autora a ponechával si většinu utržených peněz pro sebe. Pravdou zůstává, že většinu skladeb Ryba neprodal, ale rozdal.

I když Ryba neměl peněz nazbyt, nadšeně navštěvoval nejrůznější divadelní představení a opery, divadlo se stalo jeho láskou. Poprvé zde slyšel hudbu italských mistrů i tehdy v Praze velmi populárního Wolfganga Amadea Mozarta. Přes všechna lákadla, která mu Praha nabízela, Ryba svá studia nezanedbával. Byl bystrým studentem a velice se snažil, aby své rodiče v tomto směru nezklamal.

3.2.1 Počátky Rybovy učitelské praxe

V roce 1784 přišel Rybovi dopis od otce, ve kterém ho vyzval, aby ukončil svá studia na gymnáziu a ucházel se o uvolněné učitelské místo v Nepomuku. V jak těžké životní situaci Ryba tehdy byl, popisuje jeho hudební autobiografie: „*Prozřetelnost nás vede po temných stezkách k cíli, k němuž jsme určeni. Když jsem se ocitl v pozici, že si díky svému skromnému talentu udělám větší známosti a že se vyšvihnu, osud mi nadiktoval, abych tuto skvělou dráhu opustil a zvolil si nějaké zaměstnání*“ (Ryba J. J., 2005, s. 25). Ryba tedy absolvoval učitelský kurz v pražské normální škole v Karmelitské ulici a 26. dubna 1785 získal atestaci pro výuku na farních školách. Byly sice zmařeny jeho naděje v oblasti umění, ale zároveň se mu otevřela cesta k jeho životnímu poslání.

Po příjezdu do Nepomuku Ryba zjistil, že učitelské místo je již obsazeno. Místo něj byl přijat panský úředník bez patřičné kvalifikace. Později se sice místo uvolnilo, ale Ryba je opět nezískal díky své mladické nerozvážnosti. Podepsal totiž satirický pamflet, který zlehčoval mravy nepomuckých paní a dívek a připsal k němu několik trefných poznámek o nemorálnosti. Ryba tedy dál žil u rodičů, dál se sám vzdělával a věnoval se četbě a hudbě. Psal mše a koncerty, které byly provedeny v jeho rodných Přešticích a měly velký úspěch. Ten Rybu povzbudil natolik, že měl v úmyslu vydat se na zkušenou do Bavorska. Jeho otec však v té době onemocněl a Jakub jej v Nepomuku zastupoval ve škole i na kůru. Když se jeho otec uzdravil, přesvědčil svého syna, aby přijal místo školního pomocníka v Mníšku, kde působil jako správce školy a ředitel kůru jeho příbuzný Josef Jan Jakoubek. Ryba po dlouhém váhání souhlasil. Zrovna v ten čas však zemřela jeho milovaná matka, mladý Jakub těžce onemocněl a po šest týdnů ležel v horečkách. Sám o tom napsal: „*Zdálo se mi, že jsem kapelníkem na mnichovském dvoře, slyšel jsem všeobecnou chválu při uvedení své opery, kterou jsem ve svém blouznění zcela dokončil. Slyšel jsem její provedení s celým orchestrem. Jakmile třeštění přešlo, hned zmizela všechna má nádhera a sláva. Tehdy jsem dozajista z celého srdce prosil Všemohoucího, aby mé bidě učinil konec*“ (Ryba J. J., 2005, s. 31).

Po svém uzdravení v dubnu 1776 se vydal do Mníšku a po dobu 17 měsíců tam úspěšně zastával funkci školního pomocníka. Pro Rybu nastalo patrně nejšťastnější období života. Netrápil se ještě existenčními starostmi, mohl navštěvovat svoji milovanou Prahu, měl čas komponovat a dál se vzdělávat. V té době se formoval a upevňoval jeho vztah k budoucímu učitelskému povolání či spíše poslání.

3.3 Působení Jakuba Jana Ryby v Rožmitále pod Třemšínem

Počátkem roku 1778 se Jakub Jan Ryba dozvěděl od svého strýce kaplana Jana Vaněčka, že v Rožmitále onemocněl starý učitel a město hledá jeho nástupce. Ryba zpočátku váhal, protože v Mníšku byl spokojen. Nakonec se rozhodl, že se o místo bude ucházet. Byl vyzván komisařem prácheňského kraje rytířem Schönplugem z Gamsenberka k nástupu v novém působišti a 11. února roku 1788 převzal povinnosti školního úřadu.

Rožmitál leží uprostřed rozlehlého údolí, obklopen zalesněnými pásmy Brd. Východní část města byla v tehdejší době zcela zemědělská, v západní části byl i průmysl – slévárny a válcovny. Charakteristickým domácím průmyslem bylo cvokařství. Ve městě se provozovala i další řemesla a povolání – například felčar, písař, městský syndik apod. Panství patřilo pražskému arcibiskupovi a jeho zástupcem ve městě byl hejtman, který byl přednostou politického, soudního, berního i jiného oboru. Hospodářství bylo převážně lesní a lesmistr byl po hejtmanovi (zvanému též direktor), nejmocnější pán. Za Ryby byl lesmistrem Josef Hubert Rak, přítel učitelovy rodiny. Pak tu byl ještě obecní úřad, v jehož čele stál purkmistr. V době Rybova příchodu měl Rožmitál 3 962 obyvatel. Zdravotní a hygienické poměry města a jeho obyvatel byly velice špatné; velká byla úmrtnost dětí a rozšířené zvláště nakažlivé nemoci. Běžné byly také těžké a smrtelné úrazy při práci v železářských dílnách a v lese. (Němeček, 1957).

Po příchodu do Rožmitála se Ryba postupně seznamoval s lidmi a prostředím svého nového působiště. Rožmitálská škola byla jednopatrová dvoutřídní budova, která měla pojmut až 300 žáků a její součástí byl i byt učitele. Byla postavena na konci 17. století a již nevyhovovala dětem ani vyučujícím. Do tříd zatékalo, a když se Rybovým přičiněním zlepšila školní docházka, třídy nestačily. Ještě hůře vyhlížel Rybův byt, který tvořily dvě tmavé místnosti, pod částí jedné z nich byla místo sklepa díra a přes ni položena prkna. Školní pomocník byl nucen spát ve třídě, ale dával přednost spaní za komínem na půdě. V té době navštěvovalo školu pouhých 67 dětí z 230 až 300 z Rožmitála a okolí. Nedostatky nacházel Ryba též v řízení školy: chyběla kniha patentů, seznam školních dětí, nebyl vyučovací řád. Starý a nemocný učitel Poddaný předal Rybovi školu téměř v „troskách“. Později se zjistilo, že neměl ani řádnou kvalifikaci, a proto požádal o penzionování. 23. května 1788 byl Ryba jmenován skutečným učitelem rožmitálské farní školy. Bylo však rozhodnuto, že musí vyplácet učiteli Poddanému penzi 100 zlatých ročně.

Ve svém Školním deníku píše: „*První mou starostí bylo blaho dětí a pořádek ve škole. Dále jsem se staral o to, aby příjmy zdejší školy byly řádně odváděny. Abych toho dosáhl, řídil jsem se úředními předpisy*“ (Ryba J. J., 1957, s. 48).

Ryba shledal, že většina dětí je nevychovaná, svévolná a vzpurná. Poučil je, jak se mají chovat při vyučování: pozorně sledovat výklad, hlásit se, čekat na vyvolání, mluvit zřetelně. Žádal rodiče, aby děti posílali do školy čisté a upravené a k témuž nabádal i děti. Začít musel úplně od základů. Na počátku svého působení požadoval, aby žáci i mezi sebou mluvili německy, jak bylo uvedeno ve školních předpisech. Ačkoliv byl velký vlastenec a měl úctu k českému jazyku, bylo mu jasné, že bez němčiny se jeho žáci v dalším životě neobejdou (Berkovec, 1995).

Ryba jako horlivý zastánce josefínských reforem a nového Všeobecného školního řádu, začal vyučovat podle nových metod, což se nesetkalo s dobrým přijetím u místního faráře Kašpara Zachara. Ten měl zájem jenom o to, aby se Ryba dobře staral o hudbu na kůru a učil své žáky pouhým memorováním bez porozumění textu. Zachar zanedbával výuku náboženství a krátil Rybovi odměny za provozování hudby při církevních obřadech. Spory s farářem se jako červená nit táhnou téměř po mnoho let působení Jakuba Jana Ryby v Rožmitále, jak dokládají Rybovy Školní deníky. Ustaly až v roce 1795, kdy Rybovi dal za pravdu krajský komisař F. X. Stark. Je známo, že se s farářem Ryba ke konci života usmířil a na jeho pohřeb v roce 1803 napsal a zhudebnil „*Truchlozpěv na zemřelého p. faráře Kašpara Zachara*“ (Němeček, 1963). Dalšími Rybovy nepřípateli byli kupodivu mnozí rodiče, kteří se bezdůvodně zastávali svých dětí, nerespektovali autoritu učitele a vědomosti požadované učitelem považovali za zbytečně rozsáhlé.

Útěchu nacházel Ryba v kruhu své rodiny. 26. července 1790 se oženil s osmnáctiletou Annou Láglerovou, dcerou rožmitálského purkrabího. Narodilo se jim 13 dětí, z nichž naživu zůstali 4 synové a 3 dcery. Ryba jim byl pozorným a dobrým otcem, který je nerozmazloval, ale byl k nim přátelský a přívětivý. Období let 1796 – 1809 bylo relativně klidné, Ryba se dočkal uznání své práce od školních inspektorů, nacházel podporu i u městského úřadu a hospodářského ředitele Františka Tichého. Toto období bylo také nejplodnější a nejintenzivnější co se týče Rybovy učitelské, spisovatelské a skladatelské činnosti. Velký význam a popularitu mělo vydání Kancionálku pro českou školní mládež, který obsahoval písně i mravní naučení. Roku 1796 byla uvedena v rožmitálském kostele Povýšení sv. Kříže jeho slavná Česká mše vánoční zvaná též „Hej mistře“, bez které by Rybovo jméno zřejmě upadlo v zapomnění.

V roce 1809 nastoupil do funkce nový hospodářský ředitel Prokop Pokorný a okamžitě začal Rybu šikanovat a ponižovat. Ryba byl dokonale obeznámen se všemi předpisy a dobře věděl, na co má nárok a jaká jsou jeho práva a povinnosti. Svou inteligencí, rozhledem, vlasteneckým smýšlením a otevřeným a přímým jednáním s úřady vyvolával u Pokorného takovou zášť, že začal Rybovi všemožně škodit. Psal na něj stížnosti, kvůli nedodržování vyučovacích hodin a krátil ho na dodávkách dřeva i obilí, na které měl Ryba podle předpisů nárok. Tyto spory a stížnosti se řešily až do Rybovy smrti.

O posledních letech života J. J. Ryby se dočítáme v jeho vzpomínkách i ve Školních denících velmi málo. Největší radost mu dělal jeho nejstarší syn Josef Arnošt, výborný student, který se později stal vynikajícím očním lékařem a dokonce děkanem Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Rybu však v té době zřejmě začaly sužovat deprese a dlouhá vleklá nemoc, která nebyla nikdy přesně definována. Svou roli tu jistě sehrály existenční potíže, ztráta víry ve spravedlnost i neustálé spory s hospodářským ředitelem Pokorným. Snad si myslel, že už nebude moci dostat svým povinnostem vůči rodině i škole. Kdysi velmi společenský člověk se začal stahovat do sebe, ale jinak nic nenavštěvovalo tomu, že by chtěl dobrovolně ukončit svůj život.

V sobotu 8. dubna 1815 se Ryba vydal jako obvykle na jitřní mši do kostela Povýšení sv. Kříže a všem kdo jej toho dne viděli, připadal klidný a vyrovnaný. Poté, co se delší čas neobjevil, začalo se po něm pátrat. Jeho nejstarší syn Josef Arnošt píše ve svém deníku, že když bylo dosavadní pátrání po jeho otci marné, vyšli třetího dne skoro všichni občané z Rožmitála a prohledali celou okolní krajinu co nejpozorněji. Jakuba Jana Rybu našli 10. dubna v lese Štěrbina mezi hustým, téměř neproniknutelným houštím. Podřezal si břitvou tepny na krku a na obou zápěstích. Vedle něj leželo Senekovo pojednání *De tranquillitate animi* (O klidu duševním). Dále se Josef Arnošt zmiňuje o tom, že v předvečer onoho osudného dne byl jeho otec zádumčivý a nemluvný, zůstal dlouho vzhůru a spálil mnoho písemností. Jeho rodina v tom však nespatořovala nic mimořádného. Pro všechny, kdo Rybu znali, bylo naprosto neuvěřitelné, že by si takový zbožný člověk milující svoji rodinu, mohl vzít sám život a mnozí měli o smrti vlastní rukou pochybnosti. Příčina úmrtí podle úředního nálezu byla však jasná. Ryba byl pohřben 14. dubna 1815 bez církevního obřadu jako sebevrah na někdejší morním pohřebišti – severozápadně od Starého Rožmitála. Důstojného rozloučení se dočkal až na popud syna Josefa Arnošta s přispěním faráře Jana Fähricha až po čtyřiceti letech, v roce 1855 za hojné účasti rožmitálských občanů. (Berkovec, 1995).

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 DÍLO JAKUBA JANA RYBY

Praktická část práce je věnována tvorbě a pedagogickému působení Jakuba Jana Ryby, jeho dílům spisovatelským, hudebním a didaktickým získaných historicko-srovnávací metodou z dostupných knih o osudech J. J. Ryby, přímo z jeho hudební autobiografie, Školních deníků a dobové dokumentace. Rozsáhlá Rybova tvorba v oblasti umělecké i pedagogické je, až na pár výjimek, dnešní veřejnosti téměř neznámá.

4.1 Dílo spisovatelské

Spisovatelské dílo Jakuba Jana Ryby je možno rozdělit podle znalce Rybova života Jana Němečka do několika skupin:

1. Duchovní písně a texty k některým českým duchovním skladbám
2. Básně a školní písně, didaktická poezie a próza
3. Příležitostné a oslavné básně české, německé a latinské
4. Libreta ke zpěvohrám
5. Překlady z latiny a řečtiny
6. Díla hudebně teoretická

1. Duchovní písně a texty k některým českým hudebním skladbám

- *Soudný den*. Oratorium zhudebněné Rybou r. 1801 – rukopis.
- *Oktáv neb osmidenní pobožnost k sv. Janu Nepomuckému* - r. 1803.
- *Svatohorský kůr*, tj. osm chvalozpěvů k nejdůstojnější královně nebeské Marii Panně - vytištěno u Bohumila Haasa r. 1804.
- *Pohřební písně* – vytištěné u J. vdovy Fetterlové v Praze 1805.
- *Nábožný kancionál pro každého křesťana katolického* – vytištěno v Jihlavě u Fabiána Baynhama – rok neuveden.
- Celá řada textů k církevním českým skladbám, mším, koledám apod.

2. Básně, školní písně, didaktická poezie a próza

- *Radovánky nevinných dítek při vánocích* – vytištěno u Bohumila Haasa v r. 1804.
- *Kancyonálek pro českou školní mládež* – vytištěno u Bohumila Haasa v r. 1808.
- *Abeceda bohobojnosti, šlechtnosti, moudrosti a opatrnosti*. Prvotiny pěkných umění, přílohy k Hromádkovým Vídeňským novinám r. 1813.
- *Hádka mezi Novo - a Pravočechem*. Rukopis 1815.

- *Nové zřízení škol neb cíl a konec nynějšího školního vyučování a vychovávání vší mládeže* – spis zaslaný v r. 1793 městskému úřadu v Rožmitále a opsaný do Školního deníku.

3. Příležitostné a oslavné básně české, německé a latinské

- *Truchlozpěv věrných rožmitálských osadníků* při pohřbu dvojctihodného vldp. Kašpara Zachara. 1803.
- *Díkuučinění...* příchodu arcibiskupa Pasovského, hraběte z Thunu do Lnář u Blatné. 1803.
- *Vivat František II.*, císař rakouský, Vivat František II., král český, Vivat slavný rod lotrinský a císařství rakouské!!! 1804.
- *Vinš k slavnému svátku* jeho knížecí osvícenosti Pána, Pana Vylíma, Florentýna, Jana, Felixa, svaté říše římské, knížete Salm-Salm, arcibiskupa pražského, kterýž se od Rožmitálských věrných poddaných každoročně v kapli sv. Jana za dlouhé a šťastné panování jeho knížecí osvícenosti Bohu obětuje. 1805.
- *Plesání knížecí – arcibiskupsko – Pražského panství Rožmitálského na přeutěšenou slavnost všeobecného pokoje. V Praze 1814* (obsahuje v próze Vlastenecký cit, veršovaný Mírozpěv, latinské i české nápisy k slavnosti).
- *Herzensergiessung der Rossmittaler bei der glücklichlichen Ankunft Ihres Hochwürdigsten Durchlauchtigsten Fürsten und Herrn des heil. Röm. Reichfürsten Wilhelm, Florentin, Johann, Felix von Salm-Salm, Erzbischofen zu Prag.* 1803.
- *Dankopfer der Schlüsselbürger r.* 1803.
- *Třemssin.* Popisná báseň nejvyšší hory u Rožmitála. 1805. Praha.
- *Jubel und Dankfest der Rossmittaler.* 1805. Praha.
- *Bewillkommung des Hochwürdigsten Herrn Prokop Reichsgrafen von Schaafgotsche, Freiherrn zu Kynast, Bischof zu Budweis* bei seiner kanonischen Visitation. Rukopis. 1808
- *Jubel der Pilsner.* 1814.
- *Jubellied bei der glücklichlichen Rückkehr Sr. Hochgebohren Herrn Wenzel Clemens Grafen von Lincker und Luzenwick, Sr. k. k. Apost. Majestät Kämmerers und Herrn der Herrschaft Schlüsselburg den 29. Heumonat 1814.* Písek, u Jos. Vetterla. Píseň byla psána pro Josefa Machovce, faráře hvozďanského a vytištěna na úřední útraty.
- *Christus ad suos ministros.* J. J. Ryba, 1810, Praha (Na paměť kněžského jubilea faráře Česaného k 23. září 1810).

4. Libreta ke zpěvohrám (podle Ryby vytvořeno šest libret, zachovalo se jediné)

- *Veselé živobyty neb Vandrovní muzikanti*. 1796

5. Překlady z latiny a řečtiny

- *Succus es flores e scriptis L. Annanei Senecae, philosophi, cum visione bohemia quo ad suum selegit J. J. Ryba, pedagogus Rožmitallensis*. Rukopis. Spolu s českým životopisem Seneky.
- *Základové morální filosofie Thomasiovy*. Rukopis. Část.
- *Morální filosofie Sokrata, starobylého mudrce*. Rukopis. Část.
- *Volný překlad nedělních nešporních žalmů* z r. 1798

6. Díla hudebně – teoretická

- *Počáteční a všeobecné základové ke všemu umění hudebnímu*. Vydáno v Praze r. 1817. První česky psaný teoretický spis od dob Blahoslavových byl vzorem a příkladem dalším. Kniha se skládá ze tří částí, z nichž třetí obsahuje hudební slovník (Němeček J., 1963, s. 39-49).

Cenným písemným dokladem o Rybově tvorbě je jeho hudební životopis *Můj život a hudba* datovaný rokem 1801. Jeho rukopis v němčině je uložen v Královské kanonii premonstrátů na Strahově. Rukopis byl nově přeložen a naposledy vydán Společností Jakuba Jana Ryby v r. 2005.

Důležitou součástí Rybovi pozůstalosti jsou jeho *Školní deníky* psané v letech 1788 – 1815. Originály jsou uloženy v muzeu Jakuba Jana Ryby v Rožmitále pod Třemšínem. Byly přeloženy Janem Němečkem a vydány Státním pedagogickým nakladatelstvím v r. 1957.

Za zmínku stojí Rybův *veršovaný životopis*, který napsal v dopise svému příteli, milčickému rychtáři a obrozenci Fr. J. Vavákovi 5. listopadu 1806.

„*Letopočetem 1815 je označen donedávna neznámý obšírný rukopis Jakuba Jana Ryby, nadepsaný: Kniha Pravo-českých způsobů mluvení, vyznamenání, přísloví, průpovědí a rozličných gramatikálních a ortografických známek etc, též cizích v češtině od starých uvedených slov sepsaná vedle nejlepších českých jak starožitných tak nyní nových spisovatelů, jimž pravá čeština na srdci a mysli vždy ležela od Jakuba Jana Ryby učitele na farní škole Rožmitálské, pak měšťana k. nadaného města Plzně*“ (Berkovec J., 1995, s. 127).

4.1.1 Literatura věnovaná J. J. Rybovi

Během dvou staletí, která uplynula od smrti J. J. Ryby, bylo vydáno několik stěžejních publikací a studií o jeho životě a díle:

- Bíba, Vincenc: Jakub Jan Ryba. Slovník učitelský na rok 1859, Praha 1859.
- Slavík, František Augustin: Život a působení Jakuba Jana Ryby, bývalého učitele. rožmitálského a měšťana Plzeňského s jeho deníkem rodinným, Praha 1888.
- Matoušek, Václav: Deník učitele Jakuba Jana Ryby. Časopis Národopisné společnosti v Praze XII/1940 č. 1.
- Němeček, Jan: Světské skladby J. J. Ryby, disertace UK 1945.
- Němeček, Jan: Školní deníky Jakuba Jana Ryby (překlad a předmluva), Státní pedagogické nakladatelství Praha 1957,
- Němeček, Jan: Jakub Jan Ryba, Státní hudební nakladatelství, Praha 1963.
- Ryba, Josef Arnošt: Tagebuch (Deník). Německy psaný originál – v soukromém majetku. Čs. oftalmologie 37/1981 v překladu Věry Kadlecové.
- Spěváček, Václav: Jakub Jan Ryba, vychovatel našeho lidu, Praha 1984
- Berkovec, Jiří: Jakub Jan Ryba, H & H, Praha 1995.

Beletrie a divadlo zmiňující Jakuba Jana Rybu:

- Hoffmeistr, Rudolf, Richard: Uštvaný génius, povídka, Praha 1934.
- Jirásek, Alois: U nás, kniha III, kapitola XXX (o Rybově půlnoční mši).
- Klika, Gustav: Choralista, povídka, Pardubice 1913.
- Baar, Jindřich Šimon: Paní komisarka, kapitola VIII (o Rybově vánoční mši Hej mistře).
- Strnad, Emanuel: Vlastenecký učitel, Praha 1955
- Záhorský, Richard: Čas mého života. Divadelní hra (veršem) o životě J. J. Ryby. Rukopis 1957.
- Bouček, Josef: Noc pastýřů, scénář k filmu o životě Jakuba Jana Ryby 1993.
- Liška, Vladimír: Neslavné konce slavných, Praha 2001
- Hásek, Jindřich: Příběh Rybovy vánoční mše, Rožmitál pod Třemšínem 2006

4.2 Dílo hudební

Jakub Jan Ryba od dětství miloval hudbu a zpěv a velmi brzy začal komponovat. Obdivoval Haydna, Myslivečka i Mozarta a v témže duchu se snažil vytvářet svá díla. Mnoho jeho světských skladeb se nedochovalo, protože je rozdal nebo vyšly pod jiným jménem. Sám ve své hudební autobiografii „Můj život a hudba“ uvádí celkem 1083 hudebních děl zkomponovaných v období let 1782 – 1789! Podle znalce Rybova života Jana Berkovce, celkový počet skladeb, které Ryba složil, se blíží k číslu 1500. Jsou mezi nimi serenády, symfonie, písně, koncerty, menuety a dokonce i zpěvohry.

Nejoblíbenějšími se staly Rybovy Pohřební písně vydané roku 1805, jak uvádí ve svém deníku syn J. J. Ryby Josef Arnošt. Zpívaly se již za Rybova života na četných pohřbech a svou oblíbenost si získaly pro svou melodičnost a srozumitelné texty. V roce 2013 byla vydána v nakladatelství Malvern kniha a CD Martina C. Putny O smrti vesele. Písně barokní a postbarokní, ve které jsou ukázky Rybových pohřebních písní a na CD znějí v podání autora.

To co se zachovalo do dnešních dnů, jsou většinou Rybovy chrámové skladby, kterým se začal více věnovat až po příchodu do Rožmitála. Tam se jako regenschori ujal kůru v kostele Povýšení sv. Kříže. Tou dobou se u něho začala projevovat změna stylu při skládání církevní hudby: *„Zkoumal jsem své posluchače a našel jsem mezi nimi téměř samé hudební laiky. Pomyslel jsem si tedy: „Musíš psát po laiky a pozvolna je vést k vznešenosti“... Potom jsem přemýšlel o změnách v církevním stylu, který se obměňuje od století do století, dokonce od generace ke generaci. Když jsem pozoroval, zvažoval a zkoumal epochální způsoby psaní našich zasloužilých mistrů, rozhodl jsem se psát své církevní skladby formou, jež by nebyla ani příliš suchopárná, ani příliš rozmařilá. Chci promlouvat k srdci“* (Ryba J. J., 2005, s. 37-38).

Rybův jedinečný styl byl velice oceňován a jeho mše byly prováděny nejen v Rožmitále, ale i v širokém okolí. Velký úspěch již za Rybova života zaznamenala Česká mše vánoční, která byla poprvé uvedena na vánoce roku 1796 v kostele Povýšení sv. Kříže a již více než 200 let je v mnoha provedeních nedílnou součástí českých vánoc. Je zajímavé, že se Ryba ani ve své hudební autobiografii o této mši nezmiňuje, zřejmě ji nepovažoval za tak významnou, za jakou je pokládána v dnešní době.

V roce 1805 dostal Ryba dopis od plzeňského učitele a regenschoriho Františka Křepely, ve kterém navrhoval, aby napsal něco přímo pro Plzeň, například oratorium. Ryba tuto

nabídku přijal a během šesti týdnů vzniklo pozoruhodné dílo pod názvem Stabat mater provedené v kostele sv. Bartoloměje v Plzni. Ryba byl za svou práci oceněn i finančně částkou 100 zlatých a radní města Plzně udělili Rybovi čestné právo plzeňského měšťana, čehož si velice považoval.

Ryba si nejvíce cenil svého nejrozsáhlejšího nedokončeného díla, které prozatím stále čeká na své znovuobjevení. Je to cyklus, který nazval Cursus sacro - harmonicus (ve smyslu Harmonický běh svatého roku), který psal v letech 1808 až 1812. Ryba zamýšlel své dílo věnovat městu Plzni, protože tamní magistrát byl Rybovi velice nakloněn. Jeho počín byl v té době v našich zemích zcela ojedinělý. K jeho napsání jej pravděpodobně inspirovalo dílo Jana Evangelisty Antonína Koželuha, ředitele kůru v chrámu sv. Víta, kterého velice obdivoval již za svých studií v Praze.

Ve svém deníku napsal: „*Mé předsevzetí jest – na všechny neděle celého roku krátké mše jedenáctihlasové vypracovati, pročez jich musí 52 býti; k tomu přijde též tolik gradualií a offertorií, v sumě bude to vynášeti 156 muzických chrámních zpěvů*“ (Berkovec J., 1995, s. 115). Z uvedené ukázky je vidět, jak náročný a nelehký úkol Ryba před sebe postavil. V roce 1808 dokončil první díl Cursu v rozsahu 700 stran rukopisu, což byla pouhá desetina zamyšleného celku. Existenční starosti a předčasná smrt mu nedovolily dílo dokončit.

Tajemnice Společnosti Jakuba Jana Ryba se sídlem v Rožmitále pod Třemšínem Ivana Hoyerová se intenzivně zabývá zkoumáním tohoto jedinečného a velice rozsáhlého díla a jejím cílem je oživit nedoceněný a širší veřejnosti zcela neznámý cyklus.

Rybovo hudební dílo i v dnešní době může zaujmout nejen odborníky, ale i laiky. Je velice záslužné, že jsou lidé, kteří se neustále snaží Rybu představit nejen jako tvůrce všeobecně známé České mše vánoční, ale i mnoha dalších pozoruhodných skladeb.

Pro Rybu je však příznačný jeho výrok, „*že důležitější je výchova, než hra na varhany*“ (Němeček J., 1963, s. 39). Ačkoliv byl pro hudbu zánícen, přece pokládal školní výchovu za svou první a hlavní povinnost, kterou na sebe vzal.

5 JAKUB JAN RYBA – UČITEL

O pedagogické práci Jakuba Jana Ryby se můžeme v dnešní době nejvíce dozvědět z jeho dvoudílného Školního deníku psaného ve farní škole v Rožmitále pod Třemšínem od počátků jeho působení v roce 1788 až do jeho smrti v roce 1815. Jeho názory na výchovu a vzdělávání vycházely především od předních pedagogů té doby a inspiroval se i naším největším učitelem Janem Ámosem Komenským. Z pedagogů působících v německy mluvících zemích se přikláněl ke hnutí filantropistů, zejména J. B. Basedowa, J. H. Campa a jejich následovníků v českých zemích Karla Jindřicha Seibta (1735-1806), Ferdinanda Kindermanna (1740-1801) a Aleše Pařízka (1748-1822).

5.1 Pedagogické názory Jakuba Jana Ryby

Ryba se inspiroval filantropisty, kteří zaváděli ve svých ústavech rozumovou přírodní výchovu pod heslem příroda - škola - život. Chtěli svou výchovou změnit svět na základě etické zásady užitečnosti, vytyčené rozumem. Jako první vychovatelé od doby antického Řecka podporovali tělesnou výchovu i výchovu sexuální a současně odstranili tělesné tresty. Pedagogické teorie filantropistů ovlivnily též Jana Ignáce Felbigera, tvůrce rakouské školské reformy z roku 1774. Filantropistická pedagogika inspirovala i Jakuba Jana Rybu svými snahami spojovat výuku s prací a školu se životem. (Somr M., 1987).

Školní deníky ukazují Jakuba Jana Rybu jako zkušeného učitele, který myslel systematicky a věděl, čeho chce ve své práci dosáhnout. Je s podivem, že přes svůj mladý věk (v počátcích jeho učitelského působení mu bylo pouhých 22 let) měl jasné názory na výchovu a vůbec přístup ke vzdělání u dětí i rodičů. Zápisy ve Školním deníku dokládají značný Rybův pedagogický rozhled. Byl seznámen se všemi významnými díly jeho předchůdců i současníků.

„Podle dochovaného vlastního inventáře měl ve své soukromé knihovně z pedagogických nebo filozofických spisů Rousseauova „Emila“ v německém překladě Cramerově, od téhož autora „Vyznání jeho mládí a mužného věku“ i „Samomluvy“, rovněž německém překladě; Joh. Ign. Felbigera „Eigenschaften, Wissenschaften und lessereien rechtschaferen Schulleute“ z r. 1772 (Vlastnosti, vědomosti a četba rozšafných učitelů), „Pädagogisches Handbuch für Schulmäner“, Halle 1790 (Pedagogická příručka pro učitele), „Stuttgardgische Wochenschrift“ (Štutgarský týdeník), 4 svazky z r. 1787, „Fragen an Kinder“, 1789 (Otázky dětem), - Al. Pařízka „Skizze eines rechtschaffenen Schulmannes für angehende Landschullehrer“ (Nástin rozšafného učitele pro nastávající venkovské učitele)

z r. 1791, - z Komenského pak „*Janua linguarum*“, pražské latinské vydání z r. 1716. – K výchově dětské duše byly zaměřeny knihy: Kampe, „*Theopron oder der erfahrene Ratgeber für die unerfahrene Jugend*“ (*Theopron čili zkušený rádce nezkušené mládeže*) z r. 1786, téhož „*Sittenbüchlein für Kinder*“ (v překladu *Knihy mravů pro děti, rok neuveden*) a *Über Belohnungen und Strafen in pädagogischer Hinsicht* (O odměnách a trestech s pedagogického hlediska), 1788, - Oesta, „*Höchstnöthige Belehrung und Warnung für Jünglinge und Knaben*“ (Důležitá poučení a varování pro jinochy a hochy) z r. 1789, - potom ještě některá díla k vyučování náboženství, přírodopisu, zeměpisu i dějepisu, rovněž v německé řeči. Z filozofických pojednání uvádí inventář životopisy Voltairův (A. N. Condorcet), Spinozův (Philipson) a Mirabeauův (neznámý autor) v německém vydání z let 1790 a 1791, - a L. A. Hofmanna „*Vorlesungen über die Philosophie des Lebens*“ (Přednášky o filozofii života) z r. 1791. Neuvádí zde Seneku, jehož překládal. Dále J. Federsenna „*Knihy mravů křesťanských pro měšťana i sedláka*“ z r. 1786 v překladu V. Chardy a pak od Füchtnera „*Volksbuch... für Landleute*“ (Knížku pro venkovany), 1794 a několik německých spisů ze zdravotní péče. (Němeček, J., 1957, s. 18)

Z uvedeného výčtu knih v soukromé knihovně je patrna Rybova snaha o co nejlepší a nejdokonalejší poznání v pedagogické oblasti.

5.2 Vyučovací metody Jakuba Jana Ryby

Ihned po svém nástupu na rožmitálskou farní školu 11. února 1788 zavedl Jakub Jan Ryba nová pravidla chování žáků ve škole i v kostele, neboť nebyl spokojen se zpuštěností některých dětí, hlukem a křikem ve třídě a celkovou neposlušností a nedbalým a neupraveným zjevem žáků. Uvědomoval si, že první podmínkou efektu působení školy je uvědomělá kázeň. Ryba svým žákům vysvětloval a zdůvodňoval nezbytnost zdvořilosti, poslušnosti a uctivosti k rodičům, učitelům a stejně tak slušného a pěkného chování k sobě navzájem. Ve třídě byl vyvěšen školní řád, stejně tak pravidla chování žáků na veřejnosti. Na počátku každého měsíce je s žáky opakoval. Dbal také na to, aby žáci chodili čisti a upravení. Zápis ve školním deníku ze dne 13. února 1788 uvádí: „*Vhodnými příběhy a naučeními z bajek vysvětloval učitel žákům, jaký význam má pro ně čistota. Chtěl, aby*

1. každý žák přicházel do školy čistý, s umytým obličejem a rukama,
2. s ostříhanými nehty,
3. s učesanými vlasy,

4. *aby každý žák měl vyčištěny šaty, punčochy a boty,*
5. *ten, kdo se objeví ve škole špinavý, bude potrestán“ (Ryba, J. J., 1957, s. 52).*

Dne 16. února 1788 bylo uvedeno: „*Toho dne při čtení oblevil učitel špatný návyk dětí; prodlužovaly poslední slabiky a četly bez zřetele na rozdělovací znaménka. Snažil se jim vštípit tato pravidla:*

1. *Aby stály při čtení rovně, s hlavou vzhůru; aby knihu držely oběma rukama v určité vzdálenosti od obličeje.*
2. *Při společném čtení mají všichni vyslovovat slabiky současně, týmž tónem a tiše, bez křiku.*
3. *Jestliže čtou děti vsedě, musí držet knihu nad lavicí oběma rukama.*
4. *Vzorem má jim být učitelovo čtení.*
5. *Poslední slabiky ať neprotahují a čtou tak, jako když mluví“ (Ryba J. J., 1957, s. 52).*

Čtení považoval Ryba za základní předpoklad dobrých výsledků žáků i v ostatních předmětech. Velice dbal na to, aby děti četly s porozuměním textu, zřetelně a přirozeně. Při výuce používal nejnovější knižní produkci té doby vhodnou pro děti a sám pro ně napsal krátké povídky s mravním ponaučením v Abecedě bohabojnosti vydané roku 1813, i v Kancionálku pro českou školní mládež, kde brojil proti pověrám silně zakořeněným v tehdejší venkovském prostředí. Založil také školní knihovnu, ve které si žáci mohli knihy půjčovat. Knihovna byla rozšiřována z peněžitých darů a z vlastních Rybových skromných prostředků. Obsahovala hlavně knihy v němčině, například od Felbigera, Wimmera, Wilfinga a také českých autorů – Rulíka, Krameria, Müllera a několik Rybových spisků. Ryba se snažil se, aby žáci měli možnost půjčovat si knihy za odměnu a čtení jim mělo způsobovat nejen poučení, ale i potěšení.

Zajímavým stylem vyučoval Ryba němčinu, která byla v té době úředním jazykem a sám Ryba psal mnoho svých děl a textů německy, bylo to pro něj přirozené. Běžný způsob výuky spočíval v učení se nazpaměť mluvnickým pravidlům, kterým žáci málokdy rozuměli. U Ryby se žáci snažili němčině nejprve rozumět a teprve postupně se učili německy vyjadřovat.

Zápisy z počátků působení Jakuba Jana Ryby velice podrobně informují o všech postupech, které pomáhaly Rybovy dosahovat výchovných a vzdělávacích cílů. Řídil se podle úředních předpisů, ale dokázal děti zaujmout a jeho vize byla zcela v duchu

Komenského – škola měla být radostnou dílnou a chtěl v ní mít zastoupenou nejen rozumovou, ale i citovou stránku. Ve Felbigerově pojetí výchovy nebyla zastoupena estetická výchova a zpěv, ale Ryba zpíval s dětmi denně a sám pro ně složil řadu písní v češtině, v tomto byl u nás průkopníkem. Před začátkem vyučování děti zpívaly píseň, kterou J. J. Ryba složil:

<i>„S chutí milí spolužáci</i>	<i>- ó, jak pro nás drahý zisk! ...</i>
<i>čile, hbitě, jako ptáci</i>	<i>Jak se máme v světě chovat,</i>
<i>do školního cvičení...</i>	<i>moudře zlému vyhybovat,</i>
<i>...Zdař bůh, máti, milá školo!</i>	<i>k tomu vedou školy nás</i>
<i>Bez tě v hlavách, v srdcích holo –</i>	<i>Rozum k pravdám osvěcují,</i>
<i>bez tě hrubost v obcích je.</i>	<i>srdce k ctnostem nakloňují –</i>
<i>...čtení, psaní, počítání,</i>	<i>ó, jak vzácný školní čas! ...“</i>
<i>božských, lidských věcí znání –</i>	<i>(Brodníček, J., 1990, s. 35-36).</i>

Ryba si byl vědom důležitosti upevňování vědomostí, aby si žáci vše dobře zapamatovali. Měl rozpracovaný systém týdenního a měsíčního opakování učiva. Ve svém deníku si poznamenal: *„Lépe je, umějí – li žáci méně, ale důkladně, než aby věděli mnoho a to povrchně. Mělká vědomost neprospívá“* (Brodníček J., 1990, s. 37).

Vyučování mělo pevný rozvrh: Vyučovalo se od 9 do 11 hodin a od 14 do 16 hodin. Od 11 do 12 byla hodina hudby a zpěvu, od 16 do 17 instrumentální hudba. Nadané žáky vyučoval i mimo tyto hodiny. Každý čtvrtek měl Ryba tzv. rekreaci – volný den, kdy nevyučoval, ale věnoval se spíše administrativním záležitostem. Kromě toho zavedl nedělní opakovací hodiny pro starší mládež do 20 let. Rybovým cílem bylo učinit školu pro děti přitažlivou. Nemohl sice z objektivních důvodů docílit stoprocentní školní docházky, ale dokázal ji během svého působení v Rožmitále radikálně zlepšit. V roce 1788 chodilo do školy kolem 60 dětí z 200 až 300 školou povinných, v devadesátých letech to bylo již kolem 180 a na počátku nového století dokonce kolem 200 dětí.

Ryba se snažil učivo přizpůsobit místním podmínkám, tvůrčím způsobem je rozvíjet a domýšlet. Kromě předepsaného trivía (čtení, psaní, počítání), učil též zdravotvědě, základům vlastivědy, dějepisu a zeměpisu. V rámci nově zavedené industriální výchovy vyučoval základům sadařství a polního hospodářství. Jako jeden z prvních našich

pedagogů zavedl do své výuky i tělesnou výchovu provozovanou v přírodě pomocí pohybových her a plavání v rybníku. Velkou pozornost věnoval Ryba vyučování zpěvu a hře na hudební nástroje. Píseň pro něj byla významným prostředkem estetické a mravní výchovy. Děti zpívaly i během vyučování, když se Rybovi zdálo, že jsou unavené a nepozorné.

Závěrem každého školního běhu (tj. pololetí) se v rožmitálské škole konaly zkoušky veřejné, kterých se zúčastňovali (přesněji řečeno – mohli zúčastňovat) rodiče dětí, členové městské rady a vrchnostenští úředníci. Ryba považoval tyto zkoušky spíše za slavnost a možnost pro žáky pochlubit se svými vědomostmi a znalostmi. Preferoval však jiný druh zkoušek – tzv. pravé zkoušky. Spočívaly ve zkoumání toho, co se děti naučili a zda pochopili, co jim bylo řečeno. Pozoroval chápavost žáků a snažil se sledovat jejich citový projev. „*V deníku o tom 26. 3. 1795 zaznamenal: Při této vyšetřující zkoušce zkoumám sám sebe. Poznávám své chyby a lituji jich srdečně – podle zkušenosti si tvořím pravidla moudrosti, bez nichž bych byl ve škole spíše na škodu než k užitku. A tak milí učitelé, chcete-li zkoušet své děti, zkoušejte sami sebe, neboť bez této zkoušky nebudete svým žákům příliš užiteční, ba mohu říct, budete pro ně škodliví*“ (Brodniček J., 1990, s. 37). Rybovi jsou tyto zkoušky podnětem k dalšímu sebevzdělávání a k promýšlení nových vyučovacích metod. V podstatě se dá říci, že se Ryba ve své pedagogické činnosti držel Komenského zásad - ve výuce cítil potřebu postupovat od snadnějšího k obtížnějšímu, od známého k neznámému. Své poznatky si rozšiřoval i prostřednictvím přednášek předních pedagogů té doby, například Aleše Pařízka, propagátora filantropistického stylu vzdělávání.

Velmi zajímavá byla Rybova snaha o realizaci pravidelných učitelských porad, jichž se měli zúčastňovat nejen učitelé určitého obvodu, ale také školní dozorcí a zástupci nadřízených úřadů. Sliboval si od toho výměnu názorů a zkušeností s výchovou a vzděláváním a koordinaci požadavků na nadřízené orgány. Jeho úmysl se tehdy nesetkal s pochopením, ale v mnoha ohledech předstihl svou dobu.

Ryba měl neustále spory s farářem Zacharem, který byl tvrdým zastáncem starých pořádků. Ve svém Školním deníku k tomu poznamenal: „*Farář je horlivým zastáncem starého učitele Poddaného a nejnebezpečnějším nepřitelem nově ustanoveného učitele Ryby. Proč? Poněvadž mu Poddaný ve všem vyhověl, aniž dbal školních předpisů, s farářem denně až do 10 dopoledne rozprávěl o novinách, nových zařízeních, reformách a jiných věcech a výchovu dětí považoval za vedlejší věc svého povolání. Učitel Ryba*

je pronásledován, poněvadž se snaží zavést ve škole pořádek, odstranit všechny překážky, že si stěžuje u svých nadřízených úřadů, jedná-li se s ním špatně, že se řídí úředními předpisy a že se snaží spravovat svůj úřad ne jako kantor, ale pokud možno jako učitel (Ryba J. J., 1957, s. 64).

Ve Školním deníku je možno nalézt vzájemné polemiky Ryby a faráře, které se týkaly způsobů výuky a je v nich vidět Rybova snaha vydobýt prestiž a vážnost učitelskému povolání. Nebyl to však jen farář, který Rybovi znepríjemňoval plnění školních povinností. Mnozí rodiče si neuvědomovali, jak je pro děti důležité vzdělání a sami jim zabraňovali v řádné docházce. A nejen to. Rodiče měli též povinnost platit školné a odvádět škole desátky, což mnozí z nich nedělali a krátili tak Rybu na příjmech, na kterých byla závislá jeho početná rodina. Ryba velice nerad vymáhal od rodičů to, co mu po právu patřilo, jen v nejnnutnějším případě posílal za nimi svého pomocníka.

Ryba se však dočkal i uznání své školní činnosti a všechny inspekce, které proběhly během jeho působení v rožmitálské škole, konstatovaly, že Ryba je velice schopný a vynikající učitel, který se drží úředních předpisů a plní požadavky, které jsou na něho kladeny. Kolem roku 1796 skončily i spory s farářem Zacharem, neboť krajský komisař Stark shledal závažné zanedbání farářovy povinné péče o náboženskou a mravní výchovu dětí. Podal proto na něj stížnost církevním úřadům a Zachar dostal napomenutí. Postupem času se Rybovy vztahy s farářem zlepšily. Bohužel však v roce 1809 nastoupil v Rožmitále nový hospodářský správce Prokop Pokorný a Rybovi začalo další velmi těžké období zmíněné již v předchozích kapitolách.

5.3 Osvětová činnost Jakuba Jana Ryby a jeho příspěví k socializaci vesnice

Jakub Jan Ryba byl zastáncem nových metod a přístupů nejen ve škole, ale i mimo ni, ve svém bezprostředním okolí. Působil v Rožmitále prostřednictvím dětí i na rodiče. V otázce zakořeněných pověr byl Ryba nekompromisní. Je třeba si uvědomit, že v tehdejší době byla víra ve strašidla, zlé síly, uřknutí a podobné záležitosti běžnou součástí života lidí zvláště ve venkovském prostředí. Ryba svým žákům vštěpoval, že pověra je jako stohlavá saň a jen zdravý rozum jí může srazit hlavy. Prostředek vítězství nad touto příšerou viděl Ryba v náležitém a pochopitelném vyučování mládeže náboženství a jasném nezátíženém myšlení. I ve svém Kancionálku pro českou školní mládež se v úvodu věnuje pověrám a brojí proti nim.

Přímo novátorem byl Ryba ve vytváření optimálního školního prostředí. Snad zapůsobily otřesné vzpomínky na jeho vlastní školní docházku v Přešticích a na neutěšené poměry, které tam panovaly. Rožmitálská škola, navzdory své chatrnosti, byla žákům vzorem čistoty a pořádku. Každý týden byla třída zametána a byl utírán prach a každou sobotu se myly lavice a podlaha. Pro tehdejší místní starousedlíky bylo velice neobvyklé každodenní větrání třídy. Zároveň Ryba dbal o čistotu a upravenost svých žáků a neváhal je v opačném případě poslat domů se umýt a vyčistit šaty. Mnozí rodiče vůbec nepovažovali za důležité posílat děti do školy umyté a upravené. Bylo velkou zásluhou Ryby, že se mu to jeho působením postupem času z větší části podařilo.

„Ryba se otevřeně přiznával k tomu, že o něm jde pověst, že chce poučovat všechny lidi, nikomu nedá pokoj, má neklidnou hlavu a utrhačný jazyk, je pokládán za rušitele klidu“ (Spěváček V., 1984, s. 63). Jeho zájmem však bylo, aby všichni obyvatelé, ať jsou jakéhokoliv původu a stavu, žili svorně a ctnostně, navzájem si pomáhali a v tomto jim by Ryba příkladem. Nepovyšoval se nad nikým, ale také neponižoval. Měl značné sebevědomí, které bylo podloženo jeho širokými znalostmi a vědomostmi.

Jako jeden z prvních na venkově nechal očkovat svého syna Josefa Arnošta proti neštovicím, které způsobovaly velkou úmrtnost dětí v celé monarchii a podlehla jim v roce 1799 i roční dcerka J. J. Ryby Terezie Kateřina Anna. V otázce zdraví, hygieny, tělesného pohybu a celkového dobrého stavu těla a mysli byl Ryba příkladem pokroku, který neměl v tehdejší vesnickém prostředí obdoby. I když stále narážel na nepochopení místních obyvatel a vrchnosti, Ryba ve své snaze o povznesení svých žáků i jejich rodičů nepolevoval ani za cenu ústrků a urážek. V tomto směru byl velkým idealistou a vycházel ze zásady *„Smýšlej a čiň vždy dobře“* (Berkovec J., 1995, s. 133).

Hospodářskému úřadu napsal: *„Kdo má smysl pro morálku, potvrdí, že dobrá výchova mládeže je základní kámen, na němž lze budovat blaho rodiny, obce, vlasti a státu“* (Berkovec J., 1995, s. 133).

6 JAKUB JAN RYBA A SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA

Jak je možné posoudit z dnešního hlediska, jestli byl Ryba sociálním pedagogem? Jestliže vezmeme v úvahu Rybovu pedagogickou, osvětovou i uměleckou činnost, neustále se v ní objevuje základní prvek sociální pedagogiky – zkoumání vlivu prostředí na výchovu a vzdělávání, účinná pomoc při výskytu výchovných problémů, odvaha prosazovat pokrokové myšlenky v praxi.

6.1 Srovnání Rybovy doby a dneška z pohledu sociální pedagogiky

I když dnešní svět je úplně jiný, než před 200 lety, osobní vlastnosti, kterými Ryba disponoval, by v současnosti stejně narážely na nepochopení institucí. Jeho zásadovost, víra ve spravedlnost, tolerance, láska k dětem, odvaha čelit zlu – to všechno ukazuje J. J. Rybu v pravém světle. I po 200 letech přetrvávají (a možná ještě více než tehdy) sobectví, násilí, tyranie, závist, nesvornost, krutost, kterým bychom měli čelit. V mnohém by se mohli dnešní sociální pedagogové od J. J. Ryby nechat inspirovat.

Podrobným zkoumáním jeho pedagogického odkazu se ukazuje, jak těžké bylo prosazování nových výchovných a vyučovacích metod v praxi. Příkladem by mohla být i Rybova snaha o neustálé sebevzdělávání a rozšiřování znalostí ve prospěch rozvoje osobností dětí a mládeže. Ryba vybočil z dobových mezí i svou snahou dodat vážnost svému povolání, které považoval za poslání. V tehdejší době úspěšnost vzdělávacího procesu závisela především na osobnosti učitele. Ryba čerpal zkušenosti i ze svého dětství a školní docházky v nepomucké škole. Věděl přesně, co vnímá malé dítě, když vstoupí poprvé do školy a za katedrou sedí tyran, který děti ponižuje, trestá za nepatrné prohřešky, nevnímá jejich potřeby a zájmy. Nemůžeme přivírat oči nad tím, že už to v dnešní době možné není. Stále se setkáváme s pedagogy, kteří nepochopili smysl svého povolání. Široký rozhled, pevné morální zásady a láska k dětem, které Jakub Jan Ryba měl, jim prostě chybí.

Ryba byl průkopníkem v probouzení přesvědčení o významu výchovného působení rodiny. Věděl, že jestli chceme ve výchově dělat pokroky, musí se snažit být lepší i rodiče. V tomto směru však narážel na nepochopení, a tak je oprávněné jeho konstatování: *„Ve škole se snažíme mládež dobře vychovávat, ale nerozumem rodičů se stavba káci...Kdyby rodiče podporovali učitele, pak by zmizelo všechno, co se musí nevyhnutelně trestat. Takto je učitel v beznadějném a svízelném postavení“* (Brodníček J., 1990, s. 40).

Ryba byl v určitém slova smyslu zajatcem své doby a prostředí, ve kterém žil. Nebyl žádný revolucionář. Odsuzoval krutovládu jakobínů za Francouzské revoluce i rozpínavost Napoleonovu. K vrchnosti se choval uctivě, ale rozhodně nepodlézal a vždy hájil svá práva i práva své školy.

Ač se to nezdá, sociální pedagogika se v dnešní době potýká s podobnými problémy jako před 200 lety. Děti i dospělí stále potřebují naši pomocnou ruku, povzbuzení, toleranci, ale i pevné zásady. Možná je ještě těžší situace v určitém smyslu než tehdy. Svět je globalizovaný, nic nám není svaté a možností je tolik, že si mnozí nevědí rady, jak naložit se svým životem.

ZÁVĚR

Jakub Jan Ryba představuje na přelomu 18. – 19. století jedinečnou učitelskou osobnost; snoubí se v ní pedagog – myslitel a novátor s učitelem – praktikem a metodikem. Ve svém povolání viděl poslání a jeho život byl prodchnut láskou k dětem a hudbě.

Zkoumání Rybova díla mě přivedlo do jeho působiště v Rožmitále pod Třemšínem, kde jsem získala mnoho poznatků přímo od tajemnice Společnosti Jakuba Jana Ryby Ivany Hoyerové. Velice mě zaujala expozice v místním muzeu věnovaná životu a dílu tohoto pedagoga a umělce. Je velice záslužné, že Rybův odkaz zůstává díky této Společnosti stále živý a inspirující.

Je neuvěřitelné, co všechno během svého krátkého života Jakub Jan Ryba dokázal vytvořit v oblasti hudební, literární a hlavně pedagogické. Přes všechny životní překážky se snažil být co nejlepším pedagogem a neustále na sobě pracoval. Na svou dobu byl velice vzdělaný, což nebylo u ostatních učitelů vůbec běžné. Inspirací pro nás může být jeho příkladný vztah k učitelskému povolání, nepřetržité úsilí osvojovat si nové poznatky o všech oblastech života tehdejší společnosti a uplatňování nových originálních postupů ve výchově a vzdělávání.

Ryba nám může být vzorem zásadového a statečného člověka, který po celou dobu působení v rožmitálské škole čelil nepochopení a nepřátelství vrchnosti, církve i části rodičovské veřejnosti. Snažil se ze všech sil vydobýt škole a učitelskému úřadu důstojnost a vážnost, která mu podle jeho mínění náležela.

Pro Rybu byla příznačná jeho pracovitost. Planou zábavu považoval za ztrátu času. Pokud měl volnou chvíli, věnoval se své rodině, hudbě a literární činnosti. Jestliže uvážíme, že jeho velkým snem v mládí bylo stát se velkým umělcem, je obdivuhodná jeho snaha dostát všem povinnostem učitelského stavu a neustále přicházet s novými nápady.

Ryba se stává pro nás velkou inspirací, protože jeho osobní vlastnosti – odpovědnost, rozhled, zásadovost, empatie, vstřícnost, láska k bližnímu a tolerance jsou atributy, kterými by měl disponovat i dnešní sociální pedagog. Sám Ryba podotkl, že nechává příštím generacím soud o tom, jak dostal svým předsevzetím a zásadám. Soudím, že každá doba najde v Rybově díle pro sebe něco nového a překvapujícího.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BERKOVEC, JIŘÍ: *Jakub Jan Ryba*, H & H, Praha 1995, ISBN 80-85787-97-0.
- [2] HOFMEISTR, RUDOLF RICHARD: *Uštváný génius a jiné příběhy*, Středočeské nakladatelství a knihkupectví, Praha 1971.
- [3] JŮZL, MILOSLAV: *Základy pedagogiky*, Institut mezioborových studií, Brno 2010, ISBN 978-80-87182-02-4.
- [4] KOČÍ, JOSEF: *České národní obrození*, nakladatelství Svoboda, Praha 1978.
- [5] HROCH, MILOSLAV/ KUBIŠOVÁ, VLASTA: *Velká francouzská revoluce a Evropa*, nakladatelství Svoboda, Praha 1990, ISBN 80-205-0151-7.
- [6] NĚMEČEK, JAN: *Jakub Jan Ryba*, Státní hudební vydavatelství, Praha 1963.
- [7] RYBA, JAKUB JAN: *Školní deníky Jakuba Jana Ryby*, SPN Praha 1957.
- [8] RYBA, JAKUB JAN: *Můj život a hudba*, Společnost Jakuba Jana Ryby v Rožmitále pod Třemšínem ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky a Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, Rožmitál pod Třemšínem 2005, ISBN 80-7050-476-5.
- [9] SOMR, MILOSLAV A KOLEKTIV: *Dějiny školství a pedagogiky*, SPN Praha 1987.
- [10] JŮVA, VLADIMÍR: *Dějiny pedagogiky*, SPN Praha 1978.
- [11] HORA-HOŘEJŠ, PETR: *Toulky českou minulostí*, Šestý díl, Baronet & Via Facti, Praha 1997, ISBN 80-7217-039-6.
- [12] HORA-HOŘEJŠ, PETR: *Toulky českou minulostí*, Sedmý díl, Via Facti, Praha 1998, ISBN 80-238-2999-8.
- [13] HÁSEK, JINDŘICH: *Toulky za Jakubem Janem Rybou*, JH nakladatelství, Rožmitál pod Třemšínem 2004, ISBN 80-903447-2-0.
- [14] SPĚVÁČEK, VÁCLAV: *Jakub Jan Ryba - vychovatel našeho lidu*, SPN Praha 1984.
- [15] HORA-HOŘEJŠ, PETR: *Toulky českou minulostí*, Pátý díl, Baronet & Via Facti, Praha 1996, ISBN 80-85890-94-1
- [16] BRODNÍČEK, JOSEF: *Jakub Jan Ryba - pedagog*, Městské kulturní středisko Rožmitál pod Třemšínem a OKS Plzeň - jih se sídlem v Přešticích 1990, jubilejní příležitostný tisk.

- [17] LIŠKA, VLADIMÍR: *Neslavné konce slavných*, Fontána, Olomouc 2001, ISBN 80-86179-58-3.
- [18] HROCH, MILOSLAV: *Na prahu národní existence: touha a skutečnost*, Mladá fronta, Praha 1999, ISBN 80-204-0809-6.
- [19] FRAIS, JOSEF: *Reformy Marie Terezie a Josefa II.*, Akcent, Třebíč 2005, ISBN 978-80-726-8337-6.
- [20] KÁDNER, OTAKAR: *Dějiny pedagogiky*, Díl třetí, Vývoj teorií pedagogických od konce století osmnáctého, Unie, Praha 1924.
- [21] KOPECKÁ, JARMILA: *Zanícené národní obrození*, Egmont, Praha 2010, ISBN 978-80-252-1338-4.
- [22] STRNAD EMANUEL: *Vlastenecký učitel*, SPN Praha 1955.
- [23] PUTNA, C., MARTIN: *O smrti vesele. Písně barokní a postbarokní*, Malvern, Praha 2013, ISBN 978-80-875-8054-7.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Kamenná mohyla na místě skonu Jakuba Jana Ryby v Rožmitále pod Třemšínem

Příloha P II: Originály Školního deníku uložené v muzeu Jakuba Jana Ryby v Rožmitále pod Třemšínem

Příloha P III: Podobizna Jakuba Jana Ryby

Příloha P IV: Školní vysvědčení z doby působení Jakuba Jana Ryby v Rožmitále pod Třemšínem

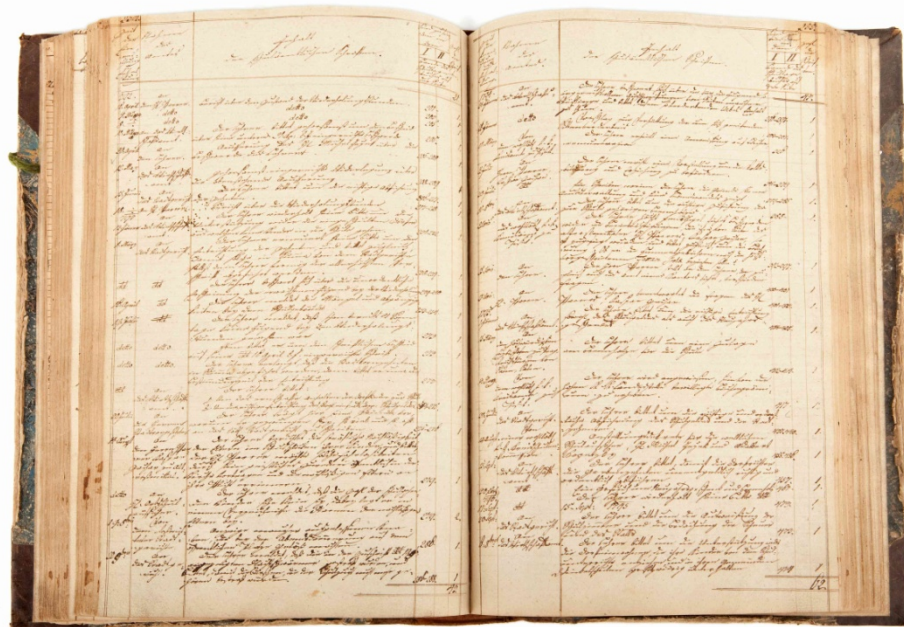
Příloha P V: Bývalá stará škola v Rožmitále pod Třemšínem

**PŘÍLOHA P I: KAMENNÁ MOHYLA NA MÍSTĚ SKONU JAKUBA
JANA RYBY V ROŽMITÁLE POD TŘEMŠÍNEM**

Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jakub_Jan_Ryba

**PŘÍLOHA P II: ORIGINÁLY ŠKOLNÍHO DENÍKU ULOŽENÉ
V MUZEU JAKUBA JANA RYBY V ROŽMITÁLE POD TŘEMŠÍNEM**

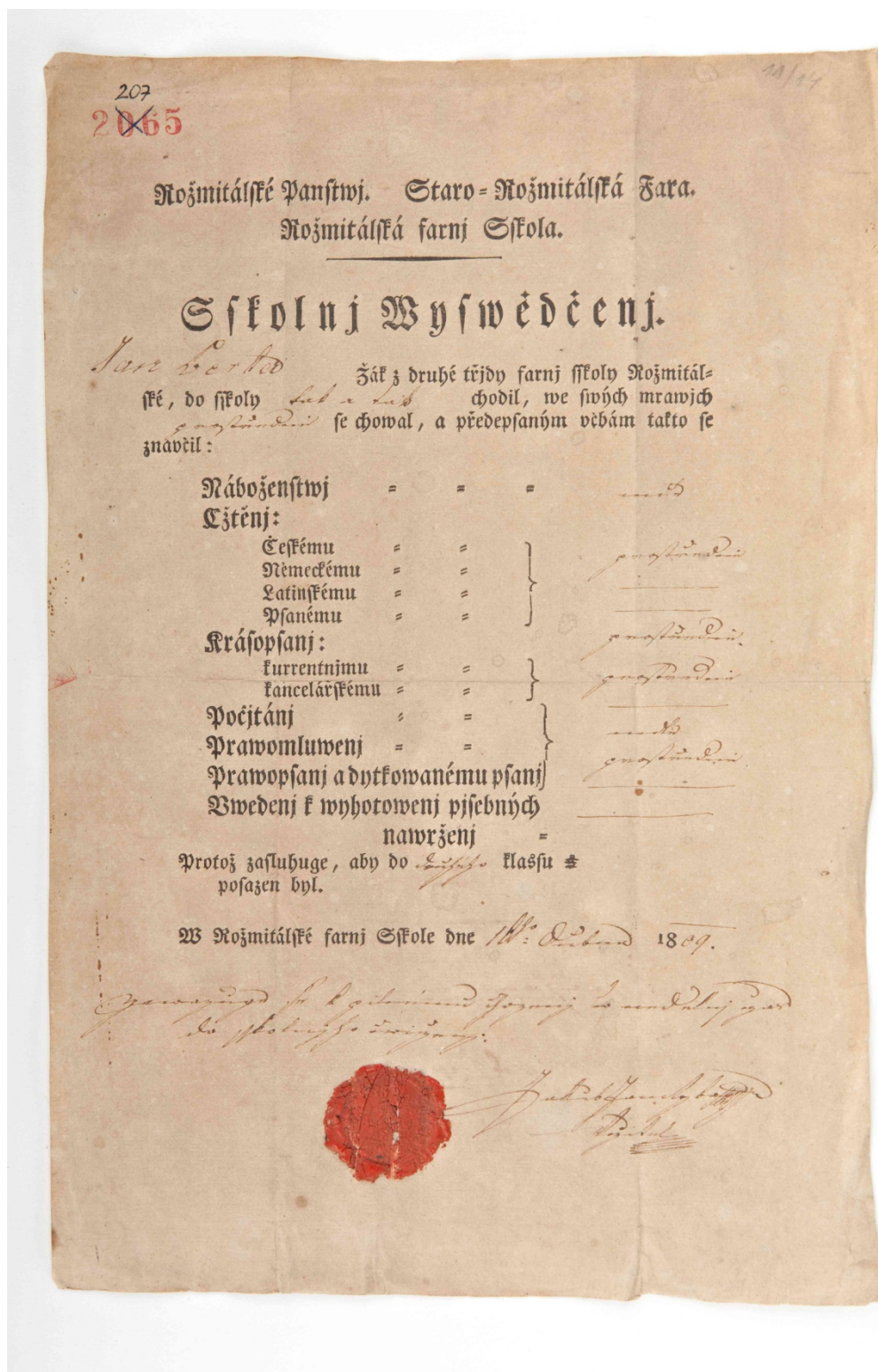
Zdroj: Muzeum Jakuba Jana Ryby v Rožmitále pod Třemšínem

PŘÍLOHA P III: PODOBIZNA JAKUBA JANA RYBY

Zdroj: Muzeum Jakuba Jana Ryby v Rožmitále pod Třemšínem

**PŘÍLOHA P IV: ŠKOLNÍ VYSVĚDČENÍ Z DOBY PŮSOBNÍ
JAKUBA JANA RYBY V ROŽMITÁLE POD TŘEMŠÍNEM**

Zdroj: Muzeum Jakuba Jana Ryby v Rožmitále pod Třemšínem

**PŘÍLOHA P V: BÝVALÁ STARÁ ŠKOLA V ROŽMITÁLE POD
TŘEMŠÍNEM**

Zdroj: Muzeum Jakuba Jana Ryby v Rožmitále pod Třemšínem